

Петер Балко

НАЙ-ДОБРИЯТ ПРИЯТЕЛ

Култура

*This project has been funded with support from the
European Commission.*

*This publication [communication] reflects the views only
of the author, and the Commission cannot be held
responsible for any use which may be made
of the information contained therein.*

*Този проект е финансиран с подкрепата на
Европейската комисия.*

*Тази публикация [съобщение] отразява само личните
виждания на нейния автор и от Комисията не може
да бъде търсена отговорност за използването
на съдържащата се в нея информация.*

НАЙ-
ДОБРИЯТ
ПРИЯТЕЛ

ПЕТЕР
БАЛКО

Превела от словашки:
Анжелина Пенчева

 IMAC

Peter Balko

VIEDY V LOŠONCY

© Peter Balko

Петер Балко

НАЙ-ДОБРИЯТ ПРИЯТЕЛ

Превод от словашки: *Анжелина Пенчева*

Българска адаптация на корицата: *Златина Зарева*

© ИК „ЕМАС“, 2022

Всички права запазени!

посветено на всички, които се завръщат

*Мили ми Капня,
с истинско име Коломан,
вчера станах на девет години.
Нашите ми спретнаха празненство,
на което не дойде никой.
Така де, никой освен семейството.
Мама опече торта със синя глазура,
тате наду балони, а дядо разправяше
предания за стария Лошонц. Хубаво
беше, и тортата щеше да ти хареса.
Подариха ми колело. Като се върнеш,
ще отидем с него на края на света,
може даже чак отвъд връх Криван.
Ще крецим срещу вятъра, ще пушим скъсани
на две цигари и ще пердашим с омацани с тор
слънчогледи всички нахални дечурлига. Всичко ще
бъде както преди, братле, ще видиш.*

¹ Лошонц – унгарското име на словашкия град Лученец (нем. Лиценц). До 1918 г. и по време на Втората световна война, след т.нар. Виенски арбитраж, е в границите на Унгария. – Бел. прев.

В училище си е все същото.

*Учителят по физическо още си
ходи с оная проядена от сол тениска,
поничките в столовата са на вкус като
праха на Тимрава, а ботаническата гра-
динка зад училището е пълна с фасове.
Новите първолаци са некви супер ситни
и гадни, още първия учебен ден им опиках
якетата. В твоя чест. Старата Храхо-
ва, дето оная ѝ работа вони на маков
щрудел, неотдавна се разрева в часа по
история. На урока за Шефаник. Изтича
навън от класната стая и като се върна,
сенките ѝ бяха размазани по лицето като на
някоя проститутка. Вече не е съвсем с всич-
кия си, що ли не вземе да иде в лудница. Иначе
Мацо Мамуко открадна цистерната за чистене на
кенефи от баща си и той така го измлати, че му
изби едното око. Окото падна в канала и отпъту-
ва през Криванския поток, река Ипел и Дунав чак*

¹ Тимрава – псевдоним на Божена Сланчикова (1867-1951) – родена в Лученец/Лошонц писателка, авторка на проза и грама, класичка на словашката литература. – Бел. прев.

² Генерал Милан Растислав Шефаник (1880-1919) – виден словашки политик и държавник, един от основателите на Чехословакия. – Бел. прев.

до Черно море. И сега, горкият, е със стъклено око. Всички от класа ти пращат поздрав, а дебелата госпожа по немски организира групово молитва за теб. Споко, аз не се навих, добре знам, че там, където си, никакъв Бог не ти трябва.

А, да ти кажа, че се грижа добре за Иван Грозни. Баба ми беше права – морските свинчета само серат, вряскат и плюскат пердетата.

Иначе в Лошонц всичко си е постарому. Татко вика, че само ядрена катастрофа ще оправи тоя край. Безпризорните псета стават все повече, в парка изсякоха още дървета и затвориха още една фабрика. Хора висят пред кръчмата, хора висят и пред бюрото по труда. Събориха няколко стари сгради около гробището – викат, че скоро тук цяло да има повече мъртви отколкото живи. Килиманджаро пък проникна с взлом в сградата на общината и взе да дрънка по радиото, че идвал краят на света и други такива дивотии. Преди няколко дни небето се заоблачи и до днеска не се е показало слънце. Ходя на училище с фенерче на челото, все едно съм някой миньор в Перу. Липсват ми само чулче, потни подмишници и златна жила.

В края на лятото Алиция се премести с баща си в Нилбург. Това е град в Чехия; хората там пиели по-малко, отколкото у нас, и не ходели на църква. Тя ми прати картичка с някакъв стар мост на нея и писа, че никога няма да се върне в

Лошонц. Не ѝ се чудя, разправя, че в Нимбурк имали минигольф. Странна работа – обаче всяка нощ я сънувам. Виждам устните ѝ, миглите ѝ, циците ѝ, бенките по ръцете ѝ, бедрата ѝ. Лежи до мен в леглото. Гола и готова. Разпуска си косите и ми прошепва, че техните най-последно са заспали. Пък на мен почват да ми се потят дланите и ако не бях нинджа, щях да се напикая. В този момент се поглеждаме в очите и двамата знаем, че няма да се видим никога вече.

Ами ти, братле, сънуваеш ли там?

Щом затворя очи, виждам онзи стар ловджийски нож. Усецам миризмата му – на лавандула, обаче примесена с миризма на кръв. Мразя се, вярвай ми, трябва да ми повярваш. С часове лежа под кревата, треперя, а после плача. Правя го всеки ден, всеки проклет ден. Отворих врата, която трябваше да си остане затворена, и нещо зло излезе навън. Излезе в Лошонц, в теб, в мен. В нас. Като бяхме заедно, никой не можеше да ни надвие. Обаче сега?

Какво ще стане с мен сега, братле?

Сега на масата в детската стая, скоро ще стане полунощ. Нашите спят, а аз пиша тези редове, които трябваше да напиша много по-рано. Тогава. Някога. Някой ден ще те зърна на улицата или в нашието подземно скривалище на дървото. Сецам се за деня, когато през Лошонц мина най-силната буря

*В историята, и тръпки ме ползват по цялото
тяло. Трябва да издържиш там, приятел, дължен си.
Ех, да можех да върна времето назад...*

*Яд ме е, че не мога, обаче нали не съм учен...
Липсваш ми, братле.*

Твоят най-добър приятел в целия свят

Левиатан

*П.С.: Прилагам към писмото:
единайсет снимки,
седем тафени цигари
и три нови приключения
на Капитан Морж.*

1

Първият ден от новия ми живот

Съседът Хърчка нямал коса, защото имал рак. За късмет спечелил от лотарията и модерната медицина му вкарала в задника една сонда. Сондата го излекувала. Съседът Хърчка бил щастлив от тая работа, защото косата му започнала пак да расте. Имало обаче уловка – новата коса била синя и растяла толкова бързо, че го превърнала в синьо космато чудовище. И не само това – сините коси изпълнили цялата къща на Хърчка, градината, конетите, улицата и целия Лошонц. Тогава от небето се спуснала Божията ножица и остригала сините коси, те обаче продължили да растат и накрая с тях обрасла и самата Божия ножица. Това е края на историята, а поуката е: Срещу модерната медицина Божията ножица е абсолютно безсилна, направо гола вòда!

Когато съм се родил, всички лампи в родилната зала изгърмели. Толкова силна била харизмата ми. По плочките на пода течали струйки кръв и се свързвали във вдъхващи ужас фигури, а над Лошонц тъкмо изгрявал новият ден. Оттогава насам в нашето семейство се свети само със свещи.

Доктор Бьол, който си беше открил кабинет в сутерена на еврейската месарница, пророкувал, че съм щял да се родя момиче. Баща ми реагирал мълниеносно и начаса пребоядисал съомгово розовата детска стая в синьо. Документирал добросъвестно грандиозната ми поява на бял свят с фотоапарат, та да може дори след много години да представи неопровержимо вещественно доказателство какво уродливо грозно новородено съм бил. Майка ми пък се разплакала. Притиснала към бузата си мекото ми телце, отличаващо се от бленуваната гъщеричка с трисантиметрова опашчица. Дааа, да гойдеш на света и в същия миг да разочароваш родителите, си несъмнено е идеален старт на един щастлив и пълноценен живот.

И какво да правим сега с всички тия прелестни роклички?

Ако искате, вярвайте, обаче да се родиш в Лошонц, на няколко километра от унгарската граница, си има и своите добри страни. Достатъчно е да се изкатериш на който и да било хълм, и с малко помощ от вятъра ще наплюеш първия се-

генчо¹ в Шалготарян². Минавате по пешеходната улица, осеяна с аптеки, оптики и игрални зали, и веднага ви става ясно, че чедата на този южен край са болни, слепи и зависими. Историческите катаклизми не са пощадили особено Лошонц, на два пъти бил опожарен от турците и веднъж – от непокорни пеликани, чийто предводител се издигнал чак дотам, да се мъдри в градския герб³. Последвали епидемия от бубонна чума, масов глад и многобройни бомбардировки през Първата и Втората световна война – всички те разбили жизнените сили на града на забравени нютони. Баща ми нарича този край ничия земя, западняците му викат Унгария, а старите лошончани – бунището на историята. А за мен той е просто дом, роден край.

Имах хубаво детство. В сравнение с връстниците ми, измъчвани, какво ти измъчвани, направо живи погребани в детската градина, принудени да пият сладка вода от сини пластмасови чашки и да спят тогава, когато им нареди Бог, аз бях най-щаст-

¹ От унгарското szegény – беден, окаян. – Бел. прев.

² Град в Североизточна Унгария, близо до унгарско-словашката граница. – Бел. прев.

³ Гербът на Лученец/Лошонц представлява пеликан, хранец с кръвта си своите малки. Този мотив от средновековна легенда е известен, защото го сравняват с Исус Христос, който жертва кръвта си за спасението на човечеството. – Бел. рег.

ливото дете в Лошонц. Повечето време прекарвах по дърветата – там си обзавеждах въображаеми кухнички и готвех в тях от борови иглички вкусни супи, пюрета и еликсири. Дядо ми, дето ме извеждаше всеки ден в парка като кученце, седеше на една пейка, подръпваше кротко от цигарката си и четеше черната хроника в лошонцкия вестник „Гръклянът на Тимрава“.

Баба ми пък всеки ден ме водеше в мъничката видеотека, където киснех с часове и със затаен гръх прокарвах пръсти по високите рафтове с екшъни, бъкани с мъжаги с плочки, с тежки оръжия и с героически приключения. Жан-Клод Ван Дам, Брус Ли, Чък Норис, Боло Йънг или Синтия Ротрок. Всички те бяха мои приятели и учители. Увивах около лицето си бял шал, правех в градината нескопосни цигански колела и посичах с дървен самурайски меч катана разсадите на дядо. После здравата ме нашибваха с кожен колан, обаче аз бях щастлив, защото не пусках и една сълза. Така де, нинджите плачат само навътре.

Като станах на пет, дядо ме научи да пиша. Докато раздрусваше старото крушово дърво, че да събере плодове за ракийка, ми говореше как хората правели всичко възможно и невъзможно, за да не забравят. Едни правят снимки, други пият, трети гълбаят резки върху клонки, а пък аз, най-младата издънка на рода, съм щял да пиша. За себе си и за

другите. Щял съм да пиша в тетрадка и като я изпиша, съм щял да получа нова. С времето съм щял да си създам свой почерк, да намирам свои изречения. Трябвало редовно да храня тетрадката с думи, иначе щяла да умре и до края на живота си нямало да се избавя от вината, че съм разочаровал него, дядо си. Тетрадката трябвало да е с мен и когато спя, и когато се ра, защото нямало как да знам дали лайното ми нямало да стане на разказ.

В началото ми беше много трудно и все не ми достигаеше смелост. Започнах с къси прости изречения, например: „Съседът Хърчка нямал коса.“ След време: „Съседът Хърчка нямал коса. Съседът Хърчка имал рак.“ И накрая сложно изречение: „Съседът Хърчка нямал коса, защото имал рак.“ Пишех всеки ден, понякога и по дванайсет часа, и постепенно придобивах опит и увереност. Учих се да разбирам думите, както и връзките, които те създават помежду си. Открих, че има думи, които се обичат, и думи, които се мразят и чието свързване може да доведе до трагедия. Например думата „салам“ не може да стои в едно изречение с думата „кладенец“, нито пък препуциум – с меденка. После трябваше да се преборя със запетайките, точките и омразния знак точка и запетая. Ако можех да изпратя на онзи свят, ама по най-кръвожадния начин, някой препинателен знак, това щеше да е именно отвратителното нещо, наречено точка и запетая.

Накрая, след всички дни и седмици тежък бач, самолишения и болки в китката, постигнах нещо, което придаде смисъл на новия ми живот. Това беше лъжата, добрата стара лъжа, издигната от писането до нещо благородно и възвишено – до фантазия.

Моят крехък, прошил свят, крепящ се на хилядите изписани листове хартия, кунг-фу филмите, несъществуващите кухнички в короните на гървештата, бягствата от часовете, скоро се сблъска с дебелите стени на основното училище и стана на парчета. От неговите руини израсна ново момче – срамежливо, абе направо загубено. Накъдето и да се обърнех, виждах шумни, крещящи деца, грамадни чанти, закуски с поленнали по тях салфетки и чувах угнетителния присмех на по-големите ученици, за които с това, че бях дебел и едновременно с това свит и необщителен, бях идеалната мишена за тотален тормоз. Ако тогава знаех, че моите врагове с времето ще се превърнат в самотни бащи, трепещи се с циркуляри отвъд село Пърша, умиращи си за евтин алкохол и за момичета, щях да ги презърна като близък приятел и да им простя всичко.

Проблемът може да беше и в това, че бях най-високият и най-големият в класа. Заради това всички си мислеха, че съм със забавено развитие и повтарям класа, а всъщност не беше така. Просто бях, както казваше мама, есенно бебе.

Винаги ме е бивало много в лъженето и когато

Вкъщи станеше дума за училище, отговарях колебливо и дипломатично, ама така, че нашите да не разбират, че отговарям колебливо и дипломатично. В действителност, докато бях ученик, непрестанно преживявах гребни лоботомии¹, при които съмненията и страховете ми се забишаха в сивото ми вещество и образуваха в него увъртени катакомби. Сънувах кошмари за ухилените физиономии, осяяни с знойни циреи, за катеричите барабонки в кутията ми за храна или за слиповете, опасно връзани чак до галака, кошмари, които в повечето случаи приключваха с напикаване, а ако бяха екстремно брутални и реалистични, на изрицето плюсваше и кал. А после се запознах с най-добрия си приятел на света.

Новият ми живот премина във фаза, която е записана с удебелен шрифт в частните ми анали на живота и смъртта като Времето на Капията.

¹ Лоботомия – мозъчна операция, която цели подобряване на симптомите на някои психични разстройства. В днешно време отречена поради тежките последствия за личностното развитие. – Бел. ред.

2

Лебедова балада

– Това не е никакъв разказ! – изкрещя Капията и захвърли тетрадката ми на земята.

Угаси цигарата, която дотогава премяташе между устните си, в един гол охлюв. Заяви, че природата ще го поеме в себе си и ще промени страданието му в нещо по-добро, например в хумус или във виолетов натюрморт. Вярвах му, нали ми беше приятел.

Бяхме на осем и бяхме въоръжени. Капията имаше нож, а аз – гъвкава пръчка с топка засъхнала кал на върха. Капията знаеше шест мръсни гуми и две заглавия на филми за възрастни, аз знаех наизуст всички имена на светци в календара, и отзад напред, и насън да ме бутнеха, можех да ги кажа. Капията умъртвяваше всеки ден минимум по едно животно, аз пък всяка вечер си миех зъбите. Капията плюеше, аз пишех.

Бяхме най-добрите приятели в Новохрад¹ и бяхме наясно, че ако някога нещо би ни разделило, това може да е само Трета световна война. Дори погнечатахме връзката си с кръв под стария орех в края на градския парк. Слънцето изкашляше последните остатъци светлина, сенките се втвърдяваха, а Капията пърдеше звучно от вълнение. Братството ни вече бе скрепено завинаги и беше крайно време да се върнем у дома при кремсупата с копър.

– Нищо на света не е по-силно от кръвта – прошепна Капията и наплю поцаджията, който прехвърча покрай нас на патладжаненолилаво колело. Оттогава бащите ни трябва да ходят да си взимат писмата от пощата.

В реалността ме върна нечий вик, изтръгнат от контекста на моя спомен, и още преди да се огледам, Капията вече тичаше с всички сили по лъка-тушещата пътека покрай езерото. Грабнах тетрадката и пръчката и хукнах след него. Има само няколко неща на света, по-лоши от гнева на стария Килиманджаро, почти слепия мъж, живеещ в полусрутена колиба дълбоко в лоното на гората, сред гъсталаци и храсти, когото преди години по неясни причини бяха назначили за управител на тукашното езеро. Ние с Капията винаги сме смятали, че

¹ Исторически и туристически регион в Словакия, към който спада и окръг Лученец/Лошонц. – Бел. прев.